

Kronološko je avtor postavil to grobišče še v prehod med bronasto in železno dobo. To bi ustrezalo Reinecke Hallstatt B in Reinecke Hallstatt C periodi ali pa periodi Stare Vače I. Vendar pa so najdeni nekateri mlajši objekti, kakor so fragmenti certoških fibul in grob z latensko verigo za pripenjanje meča, ki sodi že v mlajšo železno dobo (Vače III — La Tène).

Ostale ilirske najdbe na področju Ljubljane so pa več ali manj slučajne najdbe, izvzemši dveh doslej raziskanih grobov na Trgu revolucije, ki sta po načinu pokopa identična z grobiščem na dvorišču SAŽU, imata pa nekaj tipoloških posebnosti, ki jih na prejšnjem ni. Take so n. pr. lokaste fibule. Časovno pa sodijo v starejšo železno dobo. Na drugih mestih so pa najdeni predvsem razni kovinski predmeti, ravno tako pa tudi fragmenti ilirske keramike, kakor pri hotelu Slon, v strugi Ljubljanice na raznih mestih itd.

Z novimi raziskavanji je sedaj tudi Ljubljana vsaj v ilirski dobi kolikor toliko raziskana. Avtor podčrtuje, da je glede kronologije na področju Ljubljane v zadnjem tisočletju pred n. št. skoraj popolna tipološka kontinuiteta. Precejšnja vrzel pa obstoji kljub temu v razviti železni dobi 6. in 5. stoletja zaradi pomanjkanja gradiva.

Tatjana Bregant

Festschrift für Peter Goessler, Tübinger Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Verl. W. Kohlhammer, Stuttgart 1954, str. 1—221, T. I—XXI, sa mnogobrojnim ilustracijama u tekstu.

Ova sveska priloga pra- i protoistoriji, koja izlazi u redakciji prof. W. Kimig-a, posvećena je P. Gössler-u povodom njegove 80-godišnjice, i sadrži pored priloga istaknutih starijih arheologa i niz radova mlađjih praistoričara škole u Tübingenu.

U članku, *Das Allamania-Relief in Nicaea* (str. 11—22, T. 1—12, sl. 1) Kurt Bittel, na osnovu stilske analize i duhovite interpretacije oskudnih pisanih spomenika, vezuje ovaj zanimljivi spomenik za pobjedu Konstancija nad Germanima 298 godine n. e.

Eva-Maria Bossert posvećuje svoj rad, *Zur Datierung der Gräber von Arkesine auf Amorgos* (str. 23—54, T. 13—16), problemu datiranja ovih zanimljivih grobnih nalaza koje, na osnovu detaljne tipološke analize, stavlja u srednje-kikladski period I. Savesna studija materijala daje povoda autoru da se osvrne i na pitanje trgovačkih odnosa Kiklada u III mileniju, pri čemu ističe da su intenzivnije veze sa istokom postojale još na početku toga razdoblja, dok se kasnije razvijaju i veze sa zapadnim delo Mediterana. E. M. Bossert nije se dotakla pitanja porekla kulture bronzanog doba na Kikladima koje se ne može odvojiti od problema porekla balkansko-anadolskog kompleksa ovog perioda uopšte, pri čemu se dilemično mora govoriti o prenošenju kulturnih uticaja a delom i o migracijama.¹ Njena izlaganja mogu se dopuniti i utvrđivanjem veza sa severnijim područjem Balkana, na koje ukazuju uticaji u kamenoj i koštanoj plastici, prenošenje kikladskih uzora na glinenu plastiku, kao i postojanje importa u vinčansko-tordoškoj fazi II (Holste B), što opet potvrđuje sinhronizam neolita naših krajeva sa ranim bronzanim dobom Egeje.²

Kratka rasprava Franz Fischer-a, *Zur Chronologie der jüngeren Latènezeit in Südwestdeutschland* (str. 35—40, T. 17, sl. 1), uzima za polaznu tačku nalaz jednog latenskog suda, kakvi se nalaze u Švajcarskoj i južnoj Nemačkoj zajedno sa evoluisanim fibulama tipa Latène C (II). Vodeći računa o činjenici da se u Nemačkoj već računa sa dužim životom ovoga tipa fibula, a oslanjajući se na činjenicu da se nalazi tipa Latène D (III) — fibule Nauheim-skog tipa, javljaju u Švajcarskoj posle 58 godine pre n. e., dakle posle iseljenja Helvećana, autor zaključuje da se oblici Latène C mogu vremenski pratiti do polovine prvog veka pre n. e. Time se dobija ne samo jedan nov dokaz o mogućnosti vezivanja arheoloških i istorijskih podataka, kakva za nešto ranije vreme postoje i kod nas,³ već i značajan podatak za apsolutnu hronologiju. Posebno je pitanje koliko se ova

¹ Up. M. Garašanin, *Glasnik Zemaljskog muzeja N. S. IX* (1954), 5 i d.

² D. Garašanin, *Starinar N. S. II* (1951), 7 i d. (up. i kritiku J. Korošca, *Arheološki Vestnik IV*, 2, 343 i d.); M. Garašanin, op. cit. 15 i d.

³ M. Garašanin, *Istoriski Glasnik*, 1953, 3—4, 3 i d.

može preneti i na naše prilike, što medjutim, posle pokušaja H. Müller-Harpe-a na alpskom materijalu,⁴ a i s obzirom na obilje oblika Latène C (II) u Srbiji, nasuprot retkosti izrazitih oblika Latène III (D) na ovoj teritoriji, takodje postavljajući zanimljiv potstrek za dalje ispitivanje u našoj zemlji.⁵

Veoma je značajna detaljna studija W. Kimig-a, *Zur Urnenfelderkultur in Südwesteuropa* (str. 41—98, T. 18—19, sl. 1—19). Oslanjajući se na svoje detaljno poznavanje materijala koje najvećim delom bazira na autopsiji, pisac polazi od nalazaka u nekropolama Mailhac i Millas, gde razlikuje tri osnovne faze razvoja. Uprkos tesnoj formalnoj povezanosti sa kulturom polja sa urnama (*Urnenfelderkultur*), a naročito na osnovu metalnih nalaza, autor zaključuje da se ipak ove pojave imaju srazmerno kasno datirati i to u period punog i kasnog halštata. Analiza niza drugih nalazaka u Španiji i jugozapadnoj Francuskoj, pokazuje povezanost sa gore istaknutim nekropolama sa izvesnim retardiranjem prema zapadu. Tako pisac pokazuje da je širenje ove kulture koja, u krajnoj liniji stoji u vezi sa poljima sa urnama, nastupilo kasnije no što pretpostavlja Bosch-Gimpera, i zaključuje da nije bilo kasnijih invazija novih etničkih elemenata u tome pravcu. U pogledu etničke pripadnosti autor je veoma obazriv, podvlačeći mogućnost vezivanja kulture polja sa urnama za razne etničke elemente i postavljajući pitanje u kojoj se meri uopšte u to vreme može govoriti o etničkim grupama kasnije poznatim iz izvora. — Iako su u ovom radu tretirana pitanja koja su veoma daleka od problema naše praistorije, značajan je on i za naše arheologe. Ovo pre svega, u metodskom pogledu, jer se radi o klasičnom primeru pojava retardiranja, sa kojima se kod nas često neosnovano operiše, i jasno pokazuje u kojim se slučajevima sa takvim retardiranjem ima računati. Isto tako, izgleda sasvim opravdan stav prema etničkom problemu: jasno je da su nosioci jednog religijskog obreda, kakav je u krajnjoj liniji obred sahranjivanja, mogli biti različiti etnički elementi, pa i sa te tačke gledišta treba procavati mogućnosti kulturnih veza, prenošenja uticaja i eventualnih migracija. Takodje se potpuno može prihvatiti uzdržljivost prema vezivanju za određene etničke elemente uopšte u tako ranom periodu, sa čim se često još uvek operiše, delom na osnovu zastarele literature i shvatanja.⁶

Kao prilog ovome članku nalazi se kratka studija Helmut Rix-a, *Zur Verbreitung und Chronologie einiger keltischer Ortsnamentypen* (str. 99—107, karta 1—3), gde se na osnovu rasprostranjenosti izvesnih toponima pokazuje veća starost toponima na briga u odnosu na one na dunum, koji su se morali raširiti istovremeno ka Italiji, Engleskoj i Balkanskom Poluostrvu.

Günther Krahe u radu, *Ein Grabhügel der jüngeren Urnenfelderzeit (Hallstatt B) auf der Schwäbischen Alb* (str. 108—112, sl. 1), daje listu tumula ovoga doba na pomenutom području, koji ukazuju na tradiciju ranije kulture u ovim krajevima. Time je dodirnut problem koji će se, u istom ili sličnom obliku, svakako postaviti i u vezu sa tumulima naše zemlje, gde se već prema dosadašnjim nalazima može tvrditi da se u Zapadnoj Srbiji tumuli nalaze u većoj ili manjoj meri u svim periodima od ranog bronzanog doba do kraja halštatskog perioda.

U članku *Zur Schichtenfolge des kleingerätigen Mesolithikums in Württemberg und Hohenzollern* (str. 113—131, sl. 1—9), Axel Hans Nuber, na osnovu stratigrafije u Steinbergwand i Schuntershöhle, pokušava da unese više svetlosti u vremenski razvoj južnonemačkog mezolita, unoseći u svoju hronološku šemu i poznate nalaze iz Ofneta. Autor takodje ističe mogućnost kontinuiteta mezolitskih i neolitskih kultura, kome se u poslednje vreme obraća sve veća pažnja, čime se sve jasnije ukazuje na jednu važnu komponentu u razvoju praistorijske kulture o kojoj, ranije, nije vođeno dovoljno računa.⁷

Renate Pirling, u svom prilogu *Zu einem spätneolithischen Gefäß aus Württemberg* (str. 132—136, T. 20, sl. 1), obradjuje jedan sud koji, svakako s pravom pripisuje jednom grobnom nalazu i na osnovu njegovih analogija, vezanih

⁴ Carinthia I, Mitt. d. Geschichtsvereins f. Kärnten 141 (1951), 670 i d.

⁵ Up. materijal kod M. Garašanin, op. cit., koji bi trebalo dalje posebno hronološki razraditi u ovom smislu u granicama mogućnosti.

⁶ B. Gavella, Rad vojvodjanskih muzeja II (1953), 59 i d.

⁷ Up. između ostalog V. Milojčić, Germania 30, 1952, (3—4), 313 i d.

za odredjene tipove amfora, datira ga na početak perioda vrvčaste grnčarije (Schnurkeramik). Tako je izvršeno vremensko opredeljenje jedne inače retko zastupljene vrste neolitske grnčarije, iako u pogledu relativne hronologije u okviru samog navedenog perioda, treba biti veoma obazriv, pogotovu s obzirom na detaljnu i objektivnu studiju G. Mildembergera,⁸ koja još jednom potvrđuje potrebu veoma uzdržljivog datiranja van okvira pouzdanih zatvorenih nalaza.

U članku Ein frühalamannischer Grabfund aus Oberschwaben (str. 137—141, T. 21), Robert Roeren obradjuje jedan alamanski nalaz iz doba oko 300 godine n.e., dok Otto Roller u radu Ein Beitrag zur Kenntnis des Magdalénien in Südwestdeutschland (str. 142—149, sl. 1—2), izdvaja niz kasnopaleolitskih nalaza raznih lokaliteta, koji dosada nisu bili posebno izdvojeni iz mezolitskog materijala.

Rad Siegwalt Schieka, Das Hallstattgrab von Vilsingen (str. 150—167, T. 22—25, sl. 1—7), polazeći od jednog kneževskog groba so kolima iz okoline Sigmaringena, daje listu sličnih nalaza i posebnu podelu kneževskih grobova ove vrste u dve faze, Halstatt D1 i D2. Time je učinjen jedan korak i u pravcu finijeg razgraničavanja faza kasnog halštata, koje će se, kako izgleda, moći dalje razraditi na osnovu novih rezultata iskopavanja na Heuneburgu.⁹ Posebno je pitanje da li će dalji sistematski rad na našoj teritoriji pokazati mogućnosti sličnog razgraničenja i u materijalu naše zemlje, pri čemu bi se možda mogli delimično koristiti i rezultati u južnoj Nemačkoj, što ne bi bilo isključeno s obzirom na prilično istaknuti »istočni« karakter metalnih nalaza u fazi D1 tih krajeva.

Günther Smolla u raspravi Der »Klimasturz« um 800 vor Chr. und seine Bedeutung für die Kulturentwicklung in Südwestdeutschland (str. 168—186), dovodi u vezu prestanak života na mnogih nalazištima halštata B sa klimatskim promenama, što, naravno, iziskuje posebnu obazrivost u donošenju zaključaka. Autor dodiruje u vezi sa ovim i zanimljive probleme grada (Wasserburg) Buchau i sojenica uopšte, koje su u novije vreme podvrgnute ozbiljnim kritikama i diskusijama, u kojim se delom bitno menjaju dosada usvojena gledišta o tim objektima.

Najzad, Gerhard Wein, u članku Burg Dischingen (str. 187—194, sl. 1—3) detaljnije diskutuje pitanje jednog srednjevekovnog utvrdjenja kot Stuttgarta, pokušavajući da njegovo uništenje dovede u vezu sa događajima poznatim iz istorijskih izvora.

Već po obradjenim temama, a posebno i po načinu obrade, ova publikacija prelazi usko lokalne granice jednog područja. Trećirana pitanja dobrim delom su od šireg naučnog interesa. Takođe je potrebno istaći tendenciju, gotovo u svim člancima, da se, makar se pošlo i od manjih nalaza i problema, pruži opštilja sintetička slika, i jasnije odredi okvir pitanja o kojima se raspravlja u istorijskom razvoju uopšte. Značajne su i liste nalazaka koje se nalaze uz pojedine od ovih članaka. Po svemu tome ova knjiga pretstavlja, kako u celini, tako i u detaljima, dragocen prilog praistorijskoj arheološkoj nauci.

Milutin V. Garašanin

Festschrift für Dr. Rudolf Egger. Beiträge zur älteren Europäischen Kulturgeschichte, Bd. III. Seinem Ehrenmitglied in Dankbarkeit und Verehrung dargebracht vom Geschichtsverein für Kärnten, Klagenfurt 1954. Ze iz samega pregleda vsebine je videti, da sodelujejo pri tem tretjem zvezku Eggerjevega Zbornika v prvi vrsti ožji jubilarntovi znanci, prijatelji in sodelavci iz Koroške. Največ pa tudi obravnavajo snov iz jubilarntove ožje domovine, iz Koroške.

H. Kenner, Das Dreikopfbecken vom Magdalensberg. Avtorica sodeluje pri izkopavanju na Magdalenski gori, kjer jo predvsem zanimajo najdeni manjši predmeti. Pri svojem delu je našla pred gotso romansko cerkvico na tej gori kamnito posodo v obliki valja, ki je bila visoka 75 cm. Ob gornjem robu so

⁸ Studien zum Mitteldeutschen Neolithikum (1953), 62 i d.

⁹ W. Dehn, E. Sangmeister, W. Kimmig, Germania 32, (1954), 22 i d.